

Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlarının Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi Vaka Çalışması: İstanbul Sanayi Odası Vakfı

Dr. Öğr. Üyesi Şevket AYAZ¹
Doç. Dr. Zelha ALTINKAYA²

Öz

Kurumsal sosyal sorumluluk çalışmaları, yüzyıllardan beri insanlık tarihi itibarı ile var olan bir kavram olsa da, küreselleşmedeki hızlı değişimler sadece teknoloji ve ekonomide gelişim yaratmamış; sosyal, ahlaki, etik değerlerde de değişime neden olmuştur. Değişim bununla sınırlı kalmayıp, hem kâr amacı güden hem de kâr amacı gütmeyen kurumların sosyal sorumluluk faaliyetlerinin, sürdürülebilir kalkınmada oynadığı rol tartışılmaya başlanmıştır. Kurumlarının sosyal sorumluluk faaliyetleri de, sürdürülebilir kalkınma açısından toplumda ve ekonomide önemi daha artmaya başlaması ile oluşturulan değerlerin ölçülmesi ihtiyacı da ortaya çıkmaya başlamıştır. Kâr amacı güden firmalar için, 2002 yılından itibaren Dow Jones Endeksi dahil olmak üzere sürdürülebilir kalkınma, endeksi içinde değerlendirilmektedir. Ancak, kâr amacı gütmeyen kuruluşların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin değerlendirilmesinde de aynı başarı gösterilememiştir. Abbot ve Monsen, 1979 yılında, kâr amacı gütmeyen kuruluşların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin ölçülmesi ile ilgili önerilerde bulunmuştur. Bu çalışmada, İstanbul Sanayi Odası tarafından kurulmuş olan, kâr amacı gütmeyen bir kurum olan İstanbul Sanayi Odası Vakfı'nın (İSOV) kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri, vaka çalışması olarak değerlendirilmiştir. İSOV tarafından eğitime yapılan pek çok katkıya ilaveten, 2002 yılında kurulan meslek lisesi, mesleki eğitim kompleksi, hem teknik altyapısı hem verilen eğitimlerle, eğitim ve sanayi sektöründe ihtiyaç duyulan dönüşümü gerçekleştirecek öğrenciler yetiştirmektedir. Bu faaliyetler İSOV'un sorumluluk amacının çok ötesinde bir başarıya ulaşmıştır. Bu bağlamda bir başarı örneği olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal sosyal sorumluluk, kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, İstanbul Sanayi Odası Vakfı, sürdürülebilir kalkınma endeksi, sosyal sorumluluk endeksi

¹Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Aydın Üniversitesi

²Doç. Dr. Yalova Üniversitesi

The Assessment of Social Responsibility Activities of Nonprofit Corporations Case Study: İstanbul Sanayi Odası Vakfı

Abstract

Social responsibility is one of the main concern since the early years of human being. The corporate social responsibility and its role in sustainable development and growth have been discussed more than before due to changes in values in society in addition to changes made by technology and economy depending on globalisation. Both social and economic agents have been given so much importance that, the activities made by both the profit making and non profit making corporations have been measured in different ways. Dow Jones, Borsa İstanbul had sustainable development index are some of them. Abbot and Monsen (1979) developed a model to measure the social responsibility acitivities of non- profit corporations. Here, in this article, the corporate social responsibility activities of one of non profit making organization İstanbul Sanayi Odası (ISOV) whose established by İstanbul Sanayi Odası will be analyzed. In addition to their investment to the education institution like schools, or sportive activities centers, life long learning training center, the education given at the school established by the ISOV has been evaluated in terms of social responsibility success.

Keywords: *Corporate social responsibility, non profit organizations, Foundation of İstanbul Chmaber of Industry, sustainable development index, corporate social responsibility index.*

Giriş

Sorumluluk, insanın varoluşundan itibaren ortaya çıkmış bir olgu iken, sosyal sorumluluk kavramı ile toplum, kurumsal sosyal sorumluluk, küreselleşen dünya ve küreselleşen ekonomilerin bir olgusuna dönüşmüştür. Sosyal sorumluluk ahlaki bir konu olarak değerlendirilirken, kurumların sosyal sorumluluk faaliyetlerini ölçmeye yönelik teorilerin yanı sıra, uygulamalar da dikkat çekici olmuştur. Kâr amacı olan işletmelerin sosyal sorumluluk çalışmaları da İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nca, 2014 tarihi itibarıyla BIST Sürdürülebilirlik Endeksi ile hesaplanmaya başlanmıştır. Ancak, kâr amacı gütmeyen kuruluşların sosyal sorumluluk faaliyetlerinin değerlendirilmesi de literatürde ayrı bir

değerlendirmeye konu olmuştur. Kâr amacı gütmeyen kuruluşların, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinde bilgilerin elde edilmesi güçlüklerle doludur. Bu ölçek, bağımsız olarak tanımlanmalı ve politikanın alanına giren herhangi bir şekilde uygulanan bütün davranış biçimlerini ölçmelidir. Henüz bu konuda yeterli kaynak olmasa da, sosyal faaliyetlerin ölçülmesinde üç tip ölçme aracından söz edilmektedir: “Sosyal muhasebe”, “itibar ölçekleri” ve “kurumsal yayınların içerik analizi”. Abbot and Manson (1979), kâr amacı gütmeyen kuruluşlar da, en az kâr amacı güden kurumlar kadar, değer yaratma konusunda hassas olduklarını ileri sürmektedirler. Sadece sonuçları değil aynı zamanda ilişkilerin düzeyi ve kâr amacı gütmeyen organizasyonlar, sonuçları etkilemesi düşünülen süreçleri izlemektedir. Bu analizde, Türkiye’de faaliyet gösteren kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan İstanbul Sanayi Odası tarafından kurulan İstanbul Sanayi Odası Vakfı’nın (ISOV) yapmış olduğu sosyal sorumluluk faaliyetleri değerlendirme altına alınmıştır. Araştırmada, öncelikle literatür taraması yapılmış, ardından, İSOV’un yapmış olduğu kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri incelenmiştir.

Sosyal Sorumluluk

Sorumluluk kısaca, bireyin üzerine düşen görevleri yerine getirmesi ve kendine ait bir olayın başkaları üzerindeki etkilerinin sonuçlarını üstlenmesi, başkalarının haklarına saygı göstermesi ve kendi davranışının sonuçlarına sahip çıkabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Özen, 2013), (Glover, 1970). Aristo’ya göre sorumluluk, insanın karakteri ile bağımlı olduğu için, insanın varolması ile ortaya çıkmıştır (Cooper, 2012). Sorumluluk, kişilerin kendi davranışlarının veya olayların farkında olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca sonuçlarını da ahlaki ve yasal olarak üstlenmesi anlamına gelmektedir (Özen, Glover, 2013). Bir başka tanımlamada ise sorumluluk, seçimler yapmak ve bu seçimlerin sonucunu ve etkilerini kabullenmek olarak tarif edilmiştir (Özen, 2013). Lickona (1991) ise sorumluluğu ahlakın aktif yanı olarak tanımlamıştır. Kişinin kendisine ve başkalarına özen ve bakım göstermesini, yükümlülüklerini yerine getirmesini, toplumsal sürece katılmasını, acıları dindirmeye çalışmasını ve daha iyi bir dünya için çaba harcamasını sorumluluk olarak tanımlamıştır. Aristo, gönüllü faaliyetleri sadece bireylerin kendileri tarafından değerlendirilebilecek “kişinin kendi içinde hareket eden

prensipler” olarak tanımlamaktadır (Cooper, 2012). Aristo’ya göre gönüllü eylemlerin yapılmasında, kişiler kendi karakterleri ile ilintili olarak sorumludurlar ve gönüllü hareketleri ya kızgınlıkla ya da istekle yapılabilir (Cooper, 2012). Karakter, yapılan eylemlerle benzerlik göstermektedir. Ancak, eylemler sona ererken, kişilikte değişiklik olmamaktadır. İnsanlar, bazen mutlak kelime onay, kınama, ödül veya ceza olmasa da, kişi ya da kurumların sorumluluğunu dikkate almadan, onları yargılayabilir ve cezalandırabilir. Kişi ya da kurumları sorumlulukları olmadığı bir konuda cezalandırmak çok samimi bir davranış olarak değerlendirilemez. Gönüllü faaliyetler sadece övgüye ya da yergiye tabi olabilir. Berkowitz (1963), sorumluluğu duygu olarak değerlendirilirken, Chamberlin ve Chambers, beceri olarak değerlendirmektedir. Sorumluluk, kültür, kural ve standartların, fiili ve fiili olmayan verileri kullanarak aktarılması olarak tanımlanmaktadır (Chamberlin ve Chambers, 1994).

Başlangıçta, bireylerin sorumluluğu ön plana çıkarken, şirketlerin, tüm dünya ekonomisinde hakim güç olmaya başlamaları ile kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, işletmeler için daha önemli olmaya başlamıştır. Hatta kurumların yaptıkları sosyal sorumluluk projeleri endekse ölçülebilir hale gelmiştir. Borsada işlem gören firmalar ayrıca endekse tabi olmuşlardır. Ancak geleneksel olarak kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, diğer adıyla kâr amacı gütmeyen kuruluşların, genel olarak, sosyal sorumluluk prensibine dayalı olarak kuruldukları için onların yaptıkları faaliyetlerin değerlendirilmesi ve toplum üzerinde oluşturdukları olumlu etki ve değişim üzerinde çok durulmamaktadır. Bu çalışmada, bir kâr amacı gütmeyen kuruluş olan, İstanbul Sanayi Odası’na bağlı sanayi kuruluşlarının kurdukları İstanbul Sanayi Odası Vakfı’nın ortaya koydukları sosyal sorumluluk projelerinin toplumda yarattıkları olumlu etkiyi esas alarak, kâr amacı gütmeyen kuruluşların sosyal sorumluluk performanslarının nasıl ölçüldüğüne dair kısa bir analiz yapılacaktır.

1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Kurumsal sosyal sorumluluk konularında iki önemli görüş hâkimdir. Bir tanesi etik değerlerle ilgiliyken, diğeri kurumsal risk ve kurumsal itibarın yönetimi ile ilgilidir. Bu ikilem ahlaki yükümlülükler ve değerlere bağlı ahlaki davranışlar ve değerler ile kurumsal faydalar olarak ayrıştırılabilir.

İkincisi toplumun, kurumsal sosyal performansı ödüllendirerek ya da cezalandırarak oynadığı roldür. Bu, ekonomik faydanın güdülmediği, kâr amacı güden firmanın ilgilendiği bir konu değil, maliyetlerin küçük, ancak ahlaki görünüşe olumlu katkı yapacak etki önemlidir (Ararat, 2005).

Caroll'un (1991) oluşturduğu çerçevede, toplumun beklentileri, kurumsal sosyal sorumluluğun en önemli itici gücünü oluşturmaktadır.

Toplumun işletmelerden beklentisi, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Genellikle, hukuk sistemi kurumların, organizasyonların kime, nasıl ve hangi önceliklerle hizmet etmesi gerektiği konusunu açık ve dolaylı olarak tanımlar. Hukuk sisteminde, değer maksimizasyonu sadece toplumun kendi çıkarları ile değil, aynı zamanda kültür ve politika ile de belirlenir (Bebchuk ve Roe, 2009). Kültürel farklılıklara ait teoriler, kanunlar ve toplumun işletmelerden ne beklediği konusunda temel çatıyı ortaya koymaktadır. İnsanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen din kurumu da, aynı zamanda sosyal sorumluluk olgusunun gelişimini de göstermektedir. Dinler, bireylerle beraber, topluluk ve toplumlara birçok sorumluluk yüklemektedir. Dinlerin yayılması ile birlikte dini liderler ve dini kurumlar tarafından sosyal sorumluluğa ilişkin çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Sosyal sorumluluk; bir kurumun, kaynaklarını toplum yararına olacak şekilde kullanmasıdır. En geniş tanım ile sosyal sorumluluk; bir kurumun ekonomik ve yasal koşullara, iş ahlakına, kurum içi ve çevresindeki kişi ve kurumların beklentilerine uygun bir çalışma stratejisi ve politikası gütmesidir.

Sosyal sorumluluk uygulamaları, kurumun benimsediği ve yürüttüğü toplumun refahını iyileştirme ve çevreyi koruma, sosyal konularını destekleyen, isteğe bağlı iş uygulamaları ve yatırımlardır.

Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin geçmişi, 1950'li yıllara dayanmaktadır. Bu konudaki ilgi, kurumsal sosyal sorumluluk kavramından, kurumsal sosyal performansa ve bu performansın, finansal performans üzerine etkisine yönelmiştir (Burton ve Goldsby, 2009). Güncel ampirik çalışmalar, tanımların, kavramlar ve teorilerin kıt olduğu bir ortamda, kurumsal sosyal sorumlulukla ilgili teorilerde yeterli gelmemektedir.

Burton ve Goldsby, 2009 yılında, farklı sektörlerden 401 firma üzerinde yaptıkları araştırmada, küçük firmaların sosyal sorumluluk projelerini ölçmüşlerdir. Ekonomik sorumluluklar yasal, etik ve ekonomik olmayan, ayrımcı, etkinliklerden ayrıştırılabilirken, sosyal sorumluluk konularının, büyük ölçekli ve küçük ölçekli firmalar için farklılıklar gösterebildiği üzerinde durulmuştur (Burton ve Goldsby, 2009)

2000 yılında Avrupa Birliği'nin kurumsal sosyal sorumluluk için geliştirdiği model ve sürdürülebilir kalkınmanın temini için başlattığı girişimler önemli bir rol oynamaktadır. 2000 yılındaki ilk girişim Lizbon Konseyi'dir. Bu bağlamdaki ilk kararlar en iyi işletme uygulamaları, sürekli eğitim, iş organizasyonu, sosyal kapsama ve sürdürülebilir kalkınma ile ilişkilendirilmiştir. Aralık 2000'deki Nice toplantısından sonra, 23-24 Mart 2001 tarihinde Stockholm Konseyi'nde duyurulan KSS Yeşil Kitabı, sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir aşama oluşturmuştur. Bu çerçevede, kurumsal sosyal sorumluluk, şirketlerin gönüllü olarak yaptıkları sosyal ve çevre boyutunu ve paydaşları dikkate alarak yaptıkları işlemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Avrupa Birliği Komisyonu, 2001). 1999 yılında, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın yaptığı tanıtımda ise içinde yaşadığımız, küreselleşen dünyada, işletmelerin yaptıkları işlerin önemi ve sonuçlarının, yeni bir bakış açısı ile gözden geçirilmesi olarak tanımlanmıştır (AB). Kurumsal sosyal sorumluluk, iyi kurumsal yönetim, etik ve sürdürülebilir yöntemle, gönüllü taahhütleri yerine getirmek, kurumların hedefleri doğrultusunda, sosyal ve çevre konularını kapsayan bir içeriktir.

Paydaş teorisi, şirket faaliyetlerinin temel amacı paydaşlar için değer yaratmak ve yaratılan değeri maksimize etmek olduğunu ileri sürmektedir (Ararat, 2005), (Freeman, 1984). Bazı teorisyenler, paydaşların önemini kabul ederken, paydaş teorisini kabul etmezler. Örneğin, Henderson (2001), geniş kesimlerce kabul edilmiş görüşlerin aksine, toplumsal bozulmalar nedeniyle, diğer amaçların yerine getirilmesi çerçevesinde, toplam refah seviyesinin düşürebilecek seviyede kâr elde edilmesinin olumsuz etkileri olabileceği konusunda uyarılmaktadır. Öte yandan Jensen (2001)'a göre firmalar amaçlarını yerine getirirken, firmaların paydaşları arasında yaptığı tercihler, çok amaçlılıktan kaynaklanan olası olumsuzlukları ortadan kaldıracaktır (Ararat, 2005).

Kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları, kurumların en önemli paydaşlarından biri olan çalışanları da etkilemektedir. Bu uygulamalar çalışanların örgütsel bağlılık ve iş tatminlerini etkileyebilmektedir (Tuzcu, 2014). Ama daha da önemlisi, eğer kâr amacı gütmeyen kuruluş, sosyal sorumluluk çalışmasını eğitim projesi olarak yaptıysa, özellikle de daha pek çok vakıf ve İSOV gibi okul inşaatı, eğitim öğretim gibi projelerde, geleceğin potansiyel emekçilerinin eğitimi hedeflendiyse de, bu projelerin sonucunda elde edilen kazanımlar ile öğrenciler sadece bir üst seviye eğitime hazırlanmamakta, aynı zamanda üretime ve ekonomiye önemli katkılar sağlamaktadır.

Kâr amacı gütmeyen kuruluşların, önemli bir paydaş olmanın ötesinde, yaptıkları eleştirileri ile ses getirme, analiz ve kontrolün ötesinde, önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir. Marka yönetimi çerçevesinde, kurumun ekonomik, sosyal ve kurumsal kriterlere entegrasyonunu sağlayacak bağışlar ile ortaya çıkmıştır. Toplumun bütün kesimlerinin bildiği üzere, işletmelerin insan hakları, zenginlikler ve yoksulluk üzerinde negatif etkileri vardır (Eyben et al, 2008).

Sorumluluklar piramidinde, ekonomik ve yasal sorumluluklar, temeli oluştururken, toplum tarafından gerekli görülme de önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar sosyal sorumluluk, kanunların istediğinin ötesinde, gönüllülük esasına dayanan bir davranış olsa da, kanunla uyumlu taahhütler, yaptırım zayıf olduğunda tercihe bağlı olacaktır. Porter (2007), kurumsal sosyal sorumluluğa yönelik yaklaşımların, işletmelerden ayrı olduğunu, sivil toplum örgütlerinden gelen baskıya karşılık bir tepki olduğunu ifade etmektedir (Ararat, 2005).

2. Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda Sosyal Sorumluluk Kavramı

Sosyal sorumluluk, birey veya kurumların etik, ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel sorunlara karşı duyarlı davranılması gerektiği anlamına gelmektedir. Kurumlar tarafından benimsenerek yürütülen sosyal sorumluluk faaliyetleri ve anlayışının kurumsal bir kimlik kazanması da, kurumsal sosyal sorumluluk kavramını ortaya çıkarmıştır (Demir, 2014).

Kurumlara, sosyal sorumluluk çalışmaları gerçekleştirmelerine yönelik baskılar gün geçtikçe artmaktadır. Bu doğrultuda çalışmayan kurumların başarı şansı zayıflamaktadır. Kurumun yönetim prensipleri, toplumun faydası üzerine odaklanmalıdır. Sosyal sorumluluk kavramı, endüstri devriminden sonra önem kazanmaya başlamıştır.

Toplumda sosyal sorumluluk arayışı, 20.yy başlarında, ABD’de, kurumların sadece güç ve büyüme isteğinin toplumdan gelen tepkiler almaya başlaması ile gelişme göstermektedir. Toplum içinde yaşanan örgütlenmeler, baskı gücü oluşturma isteği, kâr amacı gütmeyen STK’ların güçlenmesine neden olmuştur. İnsanlığın kendisine ve vicdanına karşı görevlerini içeren etik kurallar, aynı zamanda başkalarına ve yaşadıkları topluma karşı da bazı sorumlulukları içermektedir. Kamu kurumlarında, işletmeler ve üçüncü sektör olan kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda sosyal sorumluluk kavramı ve uygulamaları daha da fazla gelişmektedir. Hatta bazı kurum ve kuruluşlarda bu görevi üstlenen birimler oluşturulmuştur.

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, bireyler ile devlet arasında bir işbirliği olarak değerlendirilmiştir. Bu kuruluşlar, modern devletin artan gücüne karşı dengeleyici bir savunma mekanizması olarak kabul edilmektedir. Bu, toplumun yıkıcı ya da tahrip edici değil, yapıcı bir biçimde devlet ile etkileşimde olmasını sağlar. Ancak, devletin faaliyetlerini rafine eder ve etkinliğini geliştirir.

Sivil toplum, Hegelci teorisinin bencil dürtüsü değil, ama fedakâr, yapıcı eylemlerle ilişkili olma eğilimindedir. Bu nedenle, sivil toplum gruplarının ilkel ekleri etnik köken, dil, din temelinde değil, ama sınır ötesine geçen “küçük meseleler” karşısında bir araya gelir. İngiltere’de köle karşıtlığı ve “mısır” kanunu karşıtlığı gibi konularda bir araya gelen yüzlerce insan, bu tür hareketlerin önemli bir kaynağı olmuştur (Whaites, 1996). “Sosyal güçler ne dereceye kadar etkili olurlar, kollektif hareketle geleceği nasıl değiştirirler?” soruları, en çok sorulan sorular arasında yer almaktadır.

3. Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Etkilerinin Ölçülmesi

Kurumsal sosyal sorumluluğun ölçülmesi son dönemlerde üzerinde en çok durulan konulardan biri olmuştur. Buna karşın, ölçümle ilgili iki önemli güçlük vardır. Bunlardan birincisi yeterli sayıda bilgiye

ulaşılamamasıdır. Diğeri ise metodolojide karşılaşılan güçlüklerdir. Her iki etkinin birleşmesi ile ortaya çıkan sorunların çözümünde, sosyal sorumluluk projelerinin ölçülmesinin çok da başarılı olamayacağına işaret edilmektedir. Sosyal sorumluluk faaliyetlerinin yeterli düzeyde ölçülmesi, işletmelerin her türlü faaliyetleriyle ilgili bilgilere kısıtlama olmadan erişime bağlıdır. Kurumlar açısından sosyal sorumluluk, kendilerinin gönüllü yaptıkları faaliyetler iken, bunların etkileri toplum üzerinde önemli ve yararlı değişikliğe neden olmaktadır.

La Porta ve diğerleri (2002), pay sahiplerinin ve kredi verenlerin hakları konusunda endeksler geliştirmişlerdir. Gomez ve Korine (2005) paydaş uygulanması gerektiğini ifade ederken, ilk olarak 2002’de kullanılmaya başlanılan Toplumun Kurumsal Sorumluluklarındaki İşletmeler Endeksi, işletmelerin, topluma ve çevreye olan etkilerini ve sorumlu iş anlayışının kendi stratejilerine nasıl entegre ettiklerini ölçer (Murray, 2013). İlk iki yaklaşım, Sjostrom (2004) tarafından geliştirilmiştir. Sjostrom, Avrupa, Amerika ve Asya’da, küresel piyasalarda faaliyet gösteren 13 şirketi değerlendirmiştir. İsviçre’de Dow Jones, Belçika’da Ethibel, İngiltere’de FTSE, EIRIS, Almanya’da OEKOM Research AG, gibi kurumlar, toplum için sorumluluk faaliyetleri yapan tüm kurumların performansını ölçmeye yönelik kendi endekslerini geliştirme çabalarındadır. Hangi şirketlerin bu endeks içinde yer alacağı, firmaların bu endekslerde aranan şartları tam olarak yerine getirip getirmedikleri kriterlerine bağlıdır. Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi (Dowjones Sustainability Index), FTSE4 Good Index, Ethibel Index, Global Challenges Index and MSCI World ESG Index (Jankalova, 2016) çalışmalarına göre, sürdürülebilirlik endeksleri üç ana alt gruba ayrılmaktadır:

- I. Sürdürülebilirlik endekslerinin yapısını araştıran endeksler,
- II. Sürdürülebilirlik endekslerinin amaçlarını araştıran endeksler,
- III. Kurumsal Sosyal Sorumluluk faaliyetlerinin değerlendirmesine yönelik diğer boyutları araştıran endeksler.

Kâr amacı olan işletmelerin sosyal sorumluluk kavramı da üzerinde çok çalışılan, tartışılan konulardan biridir. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda (Borsa İstanbul), Dünya Borsalar Federasyonu tarafından

oluşturulan çalışmaları takip etmenin yanında, 4 Kasım 2014 tarihi itibarıyla BIST Sürdürülebilirlik Endeksi hesaplanmaya başlanmıştır.

Moore (2003), kâr amacı gütmeyen kuruluşların da, en az kâr amacı güden kurumlar kadar, değer yaratma konusunda hassas olduklarını ileri sürmektedirler. Abbot ve Monsen (1979) tarafından, geliştirilen ölçek, bağımsız olarak tanımlanmalı ve politikanın alanına giren herhangi bir şekilde uygulanan bütün davranış biçimlerini ölçmelidir. Bu tipik bir sosyal saha çalışmasına benzemektedir. Henüz bu konuda yeterli kaynak olmasa da, sosyal faaliyetlerin ölçülmesinde üç tip ölçme aracı vardır:

- I. Sosyal muhasebe,
- II. İtibar ölçekleri,
- III. Kurumsal yayınların içerik analizi.

Muhasebe, geleneksel olarak işletmelerin (kâr amacı güden firmaların), finansal işlemlerinin kayıt edilmesi için kullanılan bir teknik iken, sosyal muhasebe işletmelerin sosyal etkilerini muhasebe içinde ölçmeye yöneliktir (Abbot ve Monsen, 1979). Amerikan Muhasebe Birliği Sosyal Maliyetler Komitesi'nin 1975 yılında hazırladığı rapor, Ernst and Ernst, Kaliforniya Üniversitesi, Los Angeles (UCLA)'dan George Steiner, organizasyonlar ve bireylerden oluşmaktadır. Ancak, bu raporlama da sosyal faaliyetlerin ve etkilerinin niteliksel ölçümlerinin elde edilmesindeki güçlükleri ortaya koymuştur. İtibar metodu da, kamunun sosyal faaliyete gösterdiği tepkiyi ölçmek için kullanılır. Sınırlı ölçekler, işletme öğrencileri ve kurumsal çalışanlar arasında yapılan araştırmalarla geliştirilmiştir. Bu metotta, itibarı derecelendiren kişilerin, kurum hakkında yeterli bilgisi olması gerekir. Ayrıca, bu kurumların büyüklüğü, yaşı, medyaya ulaşım olanaklarına bağlı olarak değişeceği için, bu tür araştırmaların sayıları sınırlı olacaktır. Üçüncü bilgi kaynağı olarak da, iletişim amaçlı olarak kullanılan her türlü, yıllık raporlar, el kitapları, ve bültenlerin içerikleri olabilecektir (Abbot ve Monsen, 1979).

Sadece sonuçları değil aynı zamanda ilişkilerin düzeyi de kâr amacı gütmeyen organizasyonların faaliyetlerinin sonuçlarını etkilemektedir. Bütün bunlardan sonra, çoğu kâr amacı gütmeyen organizasyonlar,

belirsizlik içinde davranırlar. Ayrıca sonuçları gelecekte almak da bu belirsizliği artırır. Hatta bu durum onları, zaman içinde etkisiz kılar. Bazen sonuçları görmek için çok uzun süre beklemek zorunda kalabilirler.

Kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda ölçme sistemleri mutlaka, değer yaratmayla ilgili strateji seçilmesine bağlıdır. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, buldukları zamanda ya da gelecekte başarmayı hedefledikleri sonuçlar ile kendi aktiviteleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran ve açıkça ifade edilmiş bir “mantık modeli” ya da değer vermeyi öğrenmelidir. Kendilerinin izlemeyi planladıkları değer yaratma amaçları, stratejiyi oluşturmaktadır. Hem nihai amaçlarının ulaşıp ulaşılmadığı, hem de bu hedeflere ulaşırken kullanılan ara hedeflerin ölçülmesi, ilişkiler üzerinde daha fazla ve daha belirgin biçimde düşünmeyi gerektirmektedir

4. Kâr Amacı Gütmeyen İstanbul Sanayi Odası Vakfı ve Sosyal Sorumluluk Çalışmaları

Türkiye’de gerçekleşen sosyal sorumluluk projeleri, iki ana başlık altında değerlendirilebilir. Birincisi kâr amacı güden firmaların kurumsal sosyal sorumluluk projeleri, ikincisi de kâr amacı gütmeyen firmaların sosyal sorumluluk faaliyetleri. Kâr amacı güden firmaların kurumsal sosyal projeleri de kurumsal davranış kapsamında “normatif ve etik” konuları, diğeri ise kurumsal risk ve kurumsal itibarını kapsar.

Türkiye’de kurumların sosyal sorumluluk faaliyetleri, daha çok vakıflar aracılığı ile yürütülmüştür. Osmanlı Devleti zamanında da bizzat padişahlar tarafından kurulan ve günümüzde hâlâ varlığını sürdüren vakıflar mevcuttur. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre, şu anda Türkiye’de faaliyet gösteren mülhak vakıf sayısı 259, azınlık cemaatlerine ait vakıf sayısı 167, esnaf vakfı sayısı 1, yeni vakıf sayısı 5.083 adettir (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2018).

Ülkemizde, KAGK’lar (kâr amacı gütmeyen kuruluşlar), demokratik sistemin önemli unsurlarından biri olmuşlardır. Tarihten bugüne, toplumun gelişiminde önemli roller üstlendiği görülmektedir. Özellikle çeşitli sosyal hizmet alanlarında faaliyette olan bu sivil toplum örgütleri, gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu örgütlerin

günümüzde, en yaygın şekliyle dernek ve vakıf adı altında örgütlendiği, toplum için çok yararlı, öncü ve bugüne kadar kurulan derneklerin çoğunun, sosyal ve hayır amaçlı kurulduğu bilinmektedir.

1967 yılında Medeni Kanun’da vakıflar ile ilgili değişikliğin yapılmasından sonra, vakıf sayısı hızla artmıştır. Ülkemizin sosyo-ekonomik yaşamında yüzyıllardır yer alan vakıflar, dini, ekonomik ve toplumsal konularda önemli görevler üstlenmişlerdir. Bu vakıfların bir kısmı eğitim ve sağlık, bir kısmı da yoksullara yardım, yaşlıların ve kimsesiz çocukların bakımı, dul ve yoksulların korunması gibi, sosyal güvenlik amacına dönük hizmetler, gerçekleştirmişlerdir. Son yıllarda bu kuruluşların önünü açan yasal düzenlemelerde olumlu bazı değişikliklere gidilmiştir. Ülkemizde, dernek ve vakıfların ve diğer KAGK’ların, sayı ve üye olarak gelişmiş ülkelere göre geride oldukları görülmektedir. Aralık 2017 sonu itibarıyla Türkiye’de faaliyet gösteren mülhak vakıf sayısı 259’dur (Vakıflar Genel Müdürlüğü, 2018).

KAGK’lar, topluma verdikleri sosyal ve kâr amaçsız hizmetlerinin yanında, binlerce insanı bu kuruluşlarda çalıştırarak, istihdam yaratmaktadır. Türkiye’de azınlıklar vakfı, Tema Vakfı, Türk Kalp Vakfı, Lösev, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı, Mehmetçik Vakfı, Bilişim Vakfı gibi vakıflar faaliyet içindedir.

Bireyler ve kurumlar sosyal sorumluluklarını vakıflar aracılığı ile yerine getirmektedir. Türkiye’de işletmelerin sosyal sorumluluk projelerinde öne çıkan birçok örnek verilebilir: Turkcell’in Kardelen Projesi, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın da desteği ile Türkiye genelinde ailelerinin maddi yetersizliği nedeniyle öğrenimine devam edemeyen 5.000 kız öğrenciyi kapsayan bir sosyal sorumluluk projesi gibi pek çok kurumsal sosyal sorumluluk projesi hayata geçirilmiştir. Diğer bir kurumsal sosyal sorumluluk projesi de Bir Usta bin Usta projesidir. Anadolu Sigorta’nın geliştirdiği ve Kültür Bakanlığı’nın desteklediği projenin amacı, kamuoyunun ilgisini, kaybolmaya yüz tutan mesleklerle ve yerel değerlere çekmek, bu meslekleri yeniden canlandırmak ve meslek ustalarının deneyimlerinin geleceğe taşınmasını sağlamaktır. İşimiz Gücümüz İstihdam projesi, Türkiye’nin en yüksek istihdam hedefli sosyal sorumluluk projesi olarak tanımlanmaktadır (Demir, 2014).

Türk Kalp Vakfı'nın, Dünya Kalp Birliği ve Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) ile birlikte yürüttükleri Şehirli Çocuklar Projesi'nde, spor yapamayan çocuklara spor olanağı sunulmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü Trafik Hizmetleri Başkanlığı'nın yürüttüğü Trafik Trajik Olmasın Projesi de başka bir kâr amacı gütmeyen projedir. Görüldüğü üzere, gerek kâr amacı güden kuruluşlar, gerekse kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, devlet kurumları, vakıflar, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini yerine getirmektedir. Bu örnekler her geçen gün sayıları artarak devam etmektedir. Bu araştırmada, kurum olarak hali hazırda sosyal sorumluluk unsuru olarak kurulmuş olan İstanbul Sanayi Odası Vakfı'nın sosyal sorumluluk faaliyetlerinin değerlendirilmesi yapılacaktır.

İstanbul Sanayi Odası (İSO), İstanbul'da faaliyet gösteren 18.000 sanayi işletme tarafından kurulmuştur. Üyelerinin %78,7'si küçük ölçekli, %18,5'i orta ölçekli, %2,8'i ise büyük ölçekli işletmelerdir. İSO sanayicileri, 2015 yılında, Türkiye sanayi sektörü tarafından üretilen katma değer yaklaşık %36'sını, Türkiye sanayi sektörü istihdamının %15'ini temsil etmektedir. Türkiye toplam ihracatının %21,3'ünü oluşturmaktadır (İstanbul Sanayi Odası, 2017).

İstanbul Sanayi Odası'na kayıtlı sanayiciler, ekonomiye yaptıkları katkıya ilaveten, İstanbul Sanayi Odası Vakfı'nı (İSOV) kurarak, sosyal sorumluluk faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri alanı genişletmişlerdir. Vakıf, 21 Mart 1994 tarihinde İstanbul Sanayi Odası üyeleri tarafından eğitimle ilgili çalışmalar ile sosyal ve kültürel faaliyetler gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Amaçları vakıf senedinin üçüncü maddesinde belirtilmektedir. İstanbul'da faaliyet gösteren sanayiciler bilgi, tecrübe ve iş yeteneklerinden yararlanarak Türkiye ekonomisinde ihtiyaç duyulan ekonomik faaliyetlerin yanında, eğitim, bilim, kültürel faaliyetleri de yerine getirmektedirler. Özellikle mesleki eğitim ve sanayi işbirliğini öngören başarılı çalışmalar yapmaktadırlar.

Ülkemiz için diğer dünya ülkelerine oranla büyük avantaj olan genç ve dinamik nüfusumuzun sürdürülebilir kalkınmadaki önemli rolünü dikkate alarak, toplumsal refahın artmasına yönelik olarak başarılı öğrencilere burs desteği, sanayide staj imkânı sağlamakta, sosyal ve kültürel faaliyetlere aktif katılım ortamı oluşturmaktadır.

Vakfın faaliyetleri kısaca aşağıdaki gibi listelenebilir:

Dünyada ve ülkemizde yaşanan felaket ve doğal afet gibi durumlarda, zor durumda kalan insanlara, ayni ve nakdi yardım yapmaktadır.

Ülkemizin eğitim ve sosyal konulardaki sorunlarına destek olmak için, İSOV Zeytinburnu Endüstri Meslek Lisesi ve Şişli Endüstri Meslek Lisesi'nin rehabilitasyon ve eğitimlerinin çağdaştırılması, araç-gereç restorasyon ve donanım vb. için maddi ve manevi katkıları devam etmektedir.

Başarılı ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencileri ile depremzede ve şehit çocuklarına karşılıksız burs vermektedir.

İstanbul'un ve ülkemizin çeşitli yerlerinde eğitim kurumlarının talepleri değerlendirilerek kitap, araç-gereç, kırtasiye ve maddi yardımlar yapılmaktadır.

Tüm bu faaliyetlerin yanında, İSOV Eğitim Kompleksi, örnek bir sosyal sorumluluk projesi olarak göze çarpmaktadır.

2002 yılında İSOV, vakıf senedinde belirtilen sanayi sektörüne ara eleman yetiştirmek amacıyla İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İstanbul Valiliği ile koordineli çalışarak, önce İstanbul Etiler'de 13.233 m2 bir arsanın tahsisi sağlanmıştır . Bu arsanın tahsisinde ve kompleksinin inşaatı sürecinde, İSOV'un kurumsal kimliğinin yanında, İSOV Başkanları Sn. Engin Koyuncu, Sn. Hakkı Kalkavan ve Sn.Tanıl Küçük'ün üstün çabaları olmuştur. 2002'de kampanyanın başlatılmasında, zamanın başbakanı ve devletin üst düzey yönetiminin de katılması ile bu eğitim kompleksinin inşaatı için "bir tuğla da sizden" kampanyası başlatılmıştır. Bağış yapmak isteyen diğer paydaşların da katılımına olanak sağlanmıştır.

Başlanan bir eğitim kompleksinin, 18 Eylül 2006 tarihinde bitirilip, eğitim ve öğretime başlaması da ayrıca, bir performans başarısı olarak değerlendirilmelidir. Sanayicinin nitelikli, bilgisayar, iletişim, yabancı dil bilgisine sahip ara eleman ihtiyacını karşılayacak (mesleki teknik eğitim merkezi) bir projesini hayata geçirmiştir. Tüm sanayi sektörlerine hizmet vermek amacıyla tercih edilen eğitim alanları elektrik-elektronik

ve otomasyon sistemlerine 2013 yılında yenilenebilir enerji sistemleri alanı da eklenmiştir. Okulda, Vakıf ve İSO üyesi firmaların kurduğu atölye ve laboratuvarlarda öğrencilere son teknolojiye uygun teknik eğitim verilmektedir. Bu atölye ve laboratuvarlar teknolojik gelişmelere paralel olarak geliştirilmekte ve güncellenmektedir.

Teknoloji, robotik sistemler, mekatronik, bilgisayar, iletişim, teknik yabancı dil bilgilerine sahip, çağın teknolojisini yakalamış nitelikli ara eleman yetiştirme misyonunu üstlenebilecek altyapı ve teknolojik özellikleri taşıyan okul, Türkiye’de örnek gösterilmektedir. İSOV Eğitim Kompleksi, kendi alanında farklılığını başarılarla kanıtlamıştır. 2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nca İstanbul’da, Türkiye dışından da 7 ülkenin üniversite ve lise öğrencilerinin katıldığı Uluslararası Robot Yarışması’nda Vakıf sponsorluğu ile okul takımı birincilik başarısı elde etmiştir. Okulun değişik alanlarda elde ettiği başarılarının artması, Vakfın maddi ve manevi desteğini devam ettirmesiyle mümkün olmaktadır.

2006 yılında öğretime başlayan İSOV-Dinçkök Anadolu Teknik Lisesi, Türkiye’nin her tarafındaki meslek lisesi öğretmenlerine, mesleki ara elemanlara ve yetişecek olan gençlere en son teknolojik yenilikleri göstermek ve eğitimlerini sağlamak amaçlarını taşımaktadır

**Tablo 1: ISOV Dinçkök Lisesi Öğrencilerin
Üniversite Sınavı Başarılarına İlişkin Bilgiler**

	2013	2014	2015	2016	2017
Öğrenci sayısı	150	138	138	122	117
Sınava giren toplam öğrenci sayısı (kız+erkek)	150	138	138	122	117
Önlisans programlarına yerleşen öğrenci sayısı	83	83	83	76	59
Lisans programlarına yerleşen öğrenci sayısı	24	12	12	10	20
Lisans ve önlisans programına yerleşen toplam öğrenci	107	95	95	86	79
Önlisansa giriş oranı	%55	%60	%60	%62	%50
Lisansa giriş oranı	%16	%7	%9	%8	%17
Genel başarı oranı	%72	%69	%69	%70	% 68

Kaynak: ISOV Dinçkök Lisesi

Okul açıldığından günümüze kadar, mezun verdiği öğrenciler arasında, üniversiteye yerleşmiş öğrenci sayıları bir gösterge olabilecektir. Bu esas baz alındığında, mezun olan öğrenci sayısı, 2013 yılında 148, bunların içinde 107'si (%73); 2014 yılında 137 öğrenciden 95'i (%69); 2015 yılında 138 öğrenciden 95'i (%69) lisans ve önlisans programlarına başarı ile yerleştirilmiştir. Bu başarı, 2016'da %70, 2017 yılında da %67 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında, meslek liselerinden önlisans programlarına doğrudan geçişte kanun değişikliği olmuş, öğrencilerin doğrudan geçiş yerine sınavla yerleşmesi sözkonusu olmuştur. Ancak, yine de öğrencilerin %50'si sınavda başarılı olarak önlisansa, %17'si lisans programına yerleşmiştir. Diğerleri de hemen işe yerleşmişlerdir.

Birçok konuda, diğer meslek liselerinden öne çıkan, okulun öğrencilerini eğitimini aldıkları meslekleri hakkında bilgi edinmelerini, sektörde yer alan firmaları yakından tanımalarını ve teknolojik gelişmeler ile istihdam

olanaklarını öğrenebilmeleri amacıyla Okul-Sektör Buluşma Günleri düzenlenmiştir. Elektrik-elektronik, otomasyon sistemleri, mekatronik ve robotik teknolojiler konularında sadece Türkiye değil, dünya çapında üretim yapan ve sektörünün öncüsü olan İSO üyesi firmaların katılımıyla düzenlenen buluşma günleri, bu firmaların da okulu yakından tanınmasını sağlamıştır.

Günümüzde İSOV, başkan Erdal Bahçıvan yönetiminde her geçen gün daha ileriye giderek İstanbul sanayiine ve eğitimine çok önemli katkılar sağlamaya devam etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirmeler

Sorumluluk, insanın varoluşundan itibaren ortaya çıkmış bir olgu iken; sosyal sorumluluk kavramı ile toplum, kurumsal sosyal sorumluluk, küreselleşen dünya ve küreselleşen ekonomilerin bir olgusuna dönüşmüştür. Sosyal sorumluluk ahlaki bir konu olarak değerlendirilirken, kurumların sosyal sorumluluk faaliyetlerini ölçmeye yönelik teorilerin yanı sıra, uygulamalar da dikkat çekici olmuştur. Kâr amacı olan işletmelerin sosyal sorumluluk kavramı da İstanbul Menkul Kıymetler Borsası tarafından, 2014 tarihi itibarıyla BIST Sürdürülebilirlik Endeksi ile hesaplanmaya başlanmıştır. Ancak, kâr amacı gütmeyen kurumların sosyal sorumluluk faaliyetlerinin değerlendirilmesi de literatürde ayrı bir değerlendirmeye konu olmuştur.

Sivil toplum kurumlarının sosyal sorumluluk faaliyetlerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi için gereken bilgilerin elde edilmesinde güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu ölçek, bağımsız olarak tanımlanmalı ve politikanın alanına giren, herhangi bir şekilde uygulanan bütün davranış biçimlerini ölçmelidir. Bu tipik bir sosyal saha çalışmasına benzemektedir. Henüz bu konuda yeterli kaynak olmasa da, sosyal faaliyetlerin ölçülmesinde üç tip ölçme aracından söz edilmektedir: “Sosyal muhasebe”, “İtibar ölçekleri” ve “Kurumsal yayınların içerik analizi”. Moore (2003) kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda, en az, kâr amacı güden kurumlar kadar, değer yaratma konusunda hassas olduklarını ileri sürmektedir. Sadece sonuçları değil aynı zamanda ilişkilerin düzeyi ve kâr amacı gütmeyen organizasyonlar, sonuçları etkilemesi düşünülen süreçleri izlemektedir. Bütün bunlardan

sonra, çoğu kâr amacı gütmeyen organizasyonlar, belirsizlik içinde davranırlar. Ayrıca sonuçları gelecekte almak da bu belirsizliği artırır. Hatta bu durum onları, zaman içinde etkisiz kılar. Bazen sonuçları görmek için çok uzun süre beklemek zorunda kalabilirler.

Bu çalışmada, asıl amaçları sosyal sorumluluk faaliyetleri gerçekleştirmek için kurulan gönüllü kuruluş yada kar amacı gütmeyen kuruluş olarak da adlandırılan sivil toplum örgütlerinin amaçlarına ulaşmada, toplumun ihtiyaçlarını karşılamada, sorunları çözmede ne kadar başarılı oldukları incelenmektedir. Sivil toplum örgütlerinin, öncelikli yapmayı hedeflediği sosyal sorumluluk faaliyetlerinin değerlendirilmesi için oluşturulmuş bir endeks henüz, Türkiye’de kullanılmaya başlanmamıştır. Bu çalışmada, Moore (2003) tarafından geliştirilen sosyal muhasebe, itibar ölçekleri, kurumsal yayınların içerik analizi yöntemlerinden, itibar ölçekleri kriterlerine dayanarak, Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutan İstanbul Sanayi Odası’nın kurmuş olduğu vakıf olan İSOV’un kuruluşundan itibaren yaptığı çalışmalar değerlendirilmiştir. Böylelikle, Türkiye’de faaliyet gösteren sivil toplumların sosyal sorumluluk faaliyetlerinin performans değerlendirilmesi için bir öneri de bulunulmakta ve ilk değerlendirme yapılmaktadır.

İSOV’un en son yapmış olduğu meslek yüksekokulunda, kurulan laboratuvarlar, yapılan alt ve üst yapı yatırımlarına ilave olarak, öğrenci başına düşen araştırma ve geliştirme yatırımları ile okulda eğitim gören lise öğrencileri, kendilerinden beklenen başarının üstünde bir başarı göstermiş, üniversite sınavlarını başarı ile geçerek, üniversitelerin ilgili alanlarına kayıt yaptırmaya hakkı kazanmışlardır. İstanbul Sanayi Odası Vakfı’nın, kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri de sorumluluk amacının çok ötesinde bir başarıya ulaşmıştır. Kurulan meslek lisesi, hem teknik altyapısı hem de verilen eğitimlerle, eğitim ve sanayi sektöründe ihtiyaç duyulan dönüşümü gerçekleştirecek öğrenciler yetiştirmektedir. Bu bağlamda üstün bir başarı örneği olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

1. Abbot, Walter and R. Joseph Monsen (1979). On the Measurement of Corporate Social Responsibility: Self-Reported Disclosures as a Method of Measuring Corporate Social Involvement. *The Academy of Management Journal*, Vol.22.No.3.pp. 501-515
2. Altınışık, İsa ve Hasan Sencer Peker (2012). *Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi*, Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, Yıl 2. Sayı 4.
3. Ararat, Melsa (2005). Drivers for Corporate Social Responsibility, Case of Turkey. *Corporate Governance The International Journal of Business in Society*, 2008.
4. Avrupa Birliği Komisyonu (2001). Kurumsal Sosyal Sorumluluk (Corporate social Responsibility) (Developing Sustainable Regions Through Responsible SME's) http://ec.europa.eu/growth/industry/corporate-social-responsibility_en
5. Baron, David (2006). A Positive Theory of Moral Management, Social Pressure, and Corporate Social Performance. Stanford University. *Journal of Economics and Management Strategy* <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1530-9134.2009.00206.x/epdf>
6. Bebchuk, L.A. ve Mark Roe (2009). A Theory of Path Dependence in Corporate Ownership and Governance. *Stanford Law Review*, Vol.52. pp.127-170. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=202748##
7. Berkowitz, L., ve Daniels, L. R. (1963). Responsibility and dependency. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 66(5), 429-436.
8. Burton, Brian and Michael Goldsby (2007). Corporate Social Responsibility Orientation, Toward the Goals and Behavior. A study of Small Business Owners” by <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0007650307305367>
9. Carroll, Archie (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility : Towards the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*. Vol.34.Issue 4, 39-48. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/000768139190005G>

10. Chamberlin, Leslie and Norman S. Chambers (1994). Developing Responsibility in Today's Students. *The Clearing House*, Vol. 67, No. 4 (Mar. - Apr., 1994), pp. 204-206 Published by: Taylor & Francis, Ltd. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/30188797> Accessed: 30-12-2017 17:47 UTC
11. Chatterji, Aaron K, Levine, David I. Toffel, Michael (2008). How Well do Social Ratings Actually Measure Corporate Social Responsibility? <https://cloudfront.escholarship.org/dist/prd/content/qt66w2n385/qt66w2n385.pdf> https://www.princeton.edu/~johncoop/Papers/Aristotelian_ResponsibilityFinal.pdf
12. Cooper, John M. (2012). Aristotelian Responsibility. https://www.princeton.edu/~johncoop/Papers/Aristotelian_ResponsibilityFinal.pdf
13. Demir, Özlem (2014). "Sivil Toplum Kuruluşları, Sosyal Girişimcilik, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Sosyal İşletme" ASOS Journal. *The Journal of Academic Social Science*. Sayı.6.s.347-356.
14. Eyben, Rosaking, Thalia Kidder\ Jo Rowlands and Audrey Bronstein (2008). Thinking about change for development practice a case study from Oxfam GB. *Development in Practice*. <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09614520801898996?needAccess=true>
15. Glover, Jonathan (1970). Responsibility. Routledge and Kegan Paul.
16. Gomez, Pierre -Yves and Harry Korine (2005). Democracy and the Evolution of Corporate Governance. *Corporate Governance*. Vol.13. Number 6. http://www.ifge-online.org/wp-content/uploads/2013/11/corg_467.pdf
17. Henderson, David (2001). Misguided Virtue. False Notions of Corporate Social Responsibility. *The Institute of Economic Affairs*. <https://iea.org.uk/wp-content/uploads/2016/07/upldbook126pdf.pdf>
18. İstanbul Sanayi Odası (2017).
19. İstanbul Sanayi Odası Vakfı. (1994). İSOV Vakıf Senedi

- 20.Jankalova, Miriam (2016). Approaches to the Evaluation of Corporate Social Responsibility *Procedia Economics and Finance* Vol. 39. pp. 580-587. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567116303021>. Erişim tarih: 11 Mayıs
- 21.Jensen, Michael, C. (2001).Value Maximizatio, Stakeholder Theory, And The Corporate Objective Function. *The Journal of Applied Corporate Finance*. Vol.14.Issue 8,pp.8-23. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-6622.2001.tb00434.x/full>
- 22.Kong, E. (2006). The development of strategic management in the nonprofit context. Intellectual capital in social services non-profit organizations. *International Journal of Management Review*, 2008
- 23.La Porta, R., F. Lopez-de-Silanes, A. Shleifer and R. W. Vishny: 2002. 'Agency Problems and Dividend Policies Around the World', *The Journal of Finance* 55(1), 1–33. doi:10.1111/0022-1082.00199.
- 24.Lickona, T. (199). Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility. New York, Boston. : Beacon.
- 25.Mitra, Catalina Crisan and Anca Borza (2015). How Measuring CSR Performance Impacts CSR Results. *Interdisciplinary Management Research XI*
- 26.Moore, Mark H. (2003). The Public Value Scorecard: A Rejoinder and an Alternative to 'Strategic Performance Measurement and Management in Non-Profit Organizations' by Robert Kaplan (May 2003). Hauser Center for Nonprofit Organizations Working Paper No. 18.Available at 26. 26. 27.SSRN: <https://ssrn.com/abstract=402880> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.402880> Erişim Tarihi 13.11.2017
- 27.Murray, Sarah (2013). BITC: Corporate Responsibility Index 2013. Financial Times Accesion date May, 30, 2017) . <https://www.ft.com/content/64ddad64-a626-11e2-9b77-00144feabdc0>
- 28.Özen, Y. (2013). *Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeğinin Geliştirilmesi* Güvenirliği ve Geçerliği. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı 7. http://sbedergi.gumushane.edu.tr/Makaleler/1423770594_sayi7-924YenerOzen%20Sorumluluk%20Duygusu.pdf Erişim tarihi: 30 Aralık 2017.

29. Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2002). The competitive advantage of corporate philanthropy. *Harvard Business Review*, 80(12), 56–68.
30. Pricewaterhouse and Coopers (2012). Responsible Investments: Creating Value from Environmental, Social and Governance Issues. <https://www.pwc.com/gx/en/sustainability/research-insights/assets/private-equity-survey-sustainability.pdf>
31. Sjöström, E. (2004). Investment Stewardship: Actors and Methods for Socially and Environmentally Responsible Investments (Project Report for the Nordic Partnership in Collaboration with the Stockholm School of Economics; Stockholm: Calverts).
32. Tuzcu, A. (2014). The Impact of Corporate Social Responsibility Perception on The Job Satisfaction and Organizational Commitment. *Çankırı Kâratekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 185-202. <http://im.ft-static.com/content/images/dfc3b06a-a8f0-11e2-bcfb-00144feabdc0.pdf>
33. Vakıflar Genel Müdürlüğü (2018). Yıl içinde Kurulan Yeni Vakıfların İllere Göre Dağılımı [https://www.vgm.gov.tr/Documents/YIL%20%C4%B0%C3%87%C4%B0NDE%20KURULAN%20YEN%C4%B0%20VAKIFLARIN%20%C4%B0LLERE%20G%C3%96RE%20DA%C4%9EILIMI%20\(1980-2017\).pdf](https://www.vgm.gov.tr/Documents/YIL%20%C4%B0%C3%87%C4%B0NDE%20KURULAN%20YEN%C4%B0%20VAKIFLARIN%20%C4%B0LLERE%20G%C3%96RE%20DA%C4%9EILIMI%20(1980-2017).pdf)
34. Whaites, Alan (1996). Let's Get Civil Society Straights: NGO's and Political Theory, *Journal of Development in Practice*. Vol.6.Issue 3. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0961452961000157824>